

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

(Σήμερα Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών)

Η Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών ιδρύθηκε μαζί με το Πανεπιστήμιο Όθωνος, όπως ονομάστηκε τότε, το 1837. Πρώτοι καθηγητές ορίστηκαν οι Χρ. Κλωνάρης, Γ. Ράλλης, Κ. Προβελέγγιος, Γ. Φέδερ, Α. Μελάς (τακτικοί) και οι Ι. Σούτσος, Γ. Μευροκορδάτος, Π. Αργυρόπουλος (έκτακτοι), ενώ σχολάρχης είχε ονομαστεί ο Γ. Ράλλης. Έναρξη των μαθημάτων έγινε τη Δευτέρα, 15 Μαΐου 1837. Οι πρώτοι φοιτητές ήταν 23 και οι τακτικοί ακροατές 71, σε ένα σύνολο 52 φοιτητών και 75 τακτικών ακροατών όλων των Σχολών. Για να εγγραφεί κανείς φοιτητής χρειαζόταν απολυτήριο δημοσίου γυμνασίου και σύσταση από έναν κτηματία ή «σταθερό» κάτοικο Αθηνών, ενώ ακροατής μπορούσε να εγγραφεί και μαθητής ακόμη. Αυτό οδήγησε σε εγγραφή πολλών ακροατών. Φαίνεται πως υπήρχαν και λόγοι σκοπιμότητας, η αποφυγή δηλ. της στράτευσης. Έτσι, η κατηγορία των ακροατών καταργήθηκε με πράξη της συγκλήτου από τις 11 Νοεμβρίου 1841.

Στα επόμενα χρόνια και μέχρι σήμερα, η Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών ακολουθεί τη ζωή και την τύχη του Πανεπιστημίου γενικά. Στεγάζεται πρώτα στο παλιό οίκημα Κλεάνθη, στην Πλάκα, κατόπιν στο θεμελιωμένο το 1839 σημερινό περίλαμπρο κεντρικό κτήριο του Πανεπιστημίου και αργότερα στα κτήρια των οδών Σίνα (όπου η ήδη αϊθουσα Οικονομική) και Σόλωνος (Μέγαρο Θεωρητικών Επιστημών από το 1936), περιμένοντας να μεταφερθεί στην Πανεπιστημιάπολη. Διέπεται από τους οργανισμούς των νόμων ΓΩΚΓ και ΓΩΚΕ του έτους 1911, 2905 του έτους 1922 και 5343 του έτους 1932, ως την τελευταία μεταρρύθμιση του νόμου 1268 του έτους 1982. Μόνη Νομική Σχολή της χώρας έως την ίδρυση (1927) και λειτουργία (από το 1928) της Σχολής Νομικών και Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, φυτώριο των δικαστών, των δικηγόρων, των συμβολαιογράφων, των ανωτέρων υπαλλήλων του κράτους, των πολιτικών και των οικονομολόγων, μέχρι την εντελώς πρόσφατη ανεξαστητοποίηση των αντίστοιχων Τμημάτων. Η Νομική Σχολή, όπως ήταν φυσικό, όχι μόνον επηρεάστηκε από την πολιτάρχη ζωή του τόπου μας, αλλά και την επηρέασε σε βαθμό όχι τυχαίο. Δημιούργησε από το μηδέν νομική επιστήμη, συνέδραμε ουσιαστικά στη νομοθεσία - χωρίς αυτήν θα ήταν αδιανόητες οι μεγάλες κωδικοποιήσεις, όπως του αστικού κώδικα, του ποινικού κώδικα, του κώδικα πολιτικής δικονομίας κ.ά. - εκπαίδευσε τους ερμηνευτές και τους εφαρμοστές του Δικαίου, κυριάρχησε, κατά κάποιον τρόπο, μέσω των αποφοίτων της, στην πολιτική ζωή του τόπου. Πρωθυπουργοί και πρόεδροι δημοκρατίας (Ελ. Βενιζέλος, Αλ. Παπαναστασίου, Γ. Παπανδρέου, Κ. Καραμανλής, Κ. Τσάτσος, Π. Κανελλόπουλος - για να περιοριστούμε μόνο σε μερικούς από τους διασημότερους του 20ού αιώνα) ήταν απόφοιτοι της (οι δύο τελευταίοι υπήρξαν και καθηγητές της). Η πλειοψηφία των υπουργών και βουλευτών ήταν πτυχιούχοι της Νομικής Σχολής.

Παρά τη σημαντική επιρροή από ξένες (αρχικά τη γαλλική, στη συνέχεια περισσότερο τη γερμανική) νομικές επιστήμες (ευρωπαϊκή επιρροή και βοήθεια που φυσικά υπήρχε σε όλους τους επιστημονικούς κλάδους, αλλά και σε άλλες εκδηλώσεις του ελληνικού δημοσίου βίου), οι περισσότεροι και ιδίως οι σπουδαιότεροι καθηγητές της Νομικής δεν έπαιναν να αποδλέπουν σε μια αυτόγνωμη ελληνική νομική επιστήμη. Το έργο τους, φωτισμένο ασφαλώς από την πείρα άλλων συγγενών Δικαίων, ήταν βασικά στραμμένο προς τις ελληνικές ανάγκες και τα ελληνικά νομικά καίμενα.

Στα 150 χρόνια της ζωής της, η Νομική Σχολή είναι φυσικό να γνώρισε εποχές ακμής και δράσης και εποχές πτώσης, συχνά κάτω από την επίδραση πολιτικών πιέσεων. Επιστήμονες διδάσκησι, δασκάλιοι φωτισμένοι, αλλά και άλλοι δεύτερης διαλογής, ήταν κατά καιρούς οι καθηγητές της. Στη διάρκεια του 19ου αιώνα κυριαρχούν ανάμεσα στους καθηγητές της οι μορφές των Παύλου Καλλιγιά και Βασ. Οικονομίδη, καθώς και του υπερασπιστή του συντάγματος Νικ. Ι. Σαρφόπουλου, του Πέτρου Παπαρρηγόπουλου, του Αλκ. Κρασσά (στην καμπί του αιώνα) κ.ά.

Στον 20ό αιώνα συνεχίζεται η αποδίκη, αν και όχι χωρίς επιδόματα, πορεία. Γ. Αγγελόπουλος, Κ. Πολυγένης, Δ. Παππούλιας, Τ. Ηλιάπουλος, Μ. Λιβιάδης, Ν.Ν. Σαρίπολος, Θο. Πετιμεζάς, Κ. Τριανταφυλλόπουλος, Σ. Σεφεριάδης, Γ. Μπαλής, Γ. Μαριδάκης, Αλ. Σβάλος,

Ν. Χωραφάς, Γ. Ράμμος, Ι. Σπυρόπουλος, Αλ. Τσιριντάνης, Π. Ζέπος, Ι. Σόντης, Κ. Ρόκας, είναι μερικά μόνο από τα ονόματα διάσημων καθηγητών της που δεν βρίσκονται πια στη ζωή.

Καθοριστική κατά καιρούς ήταν η επίδραση της Νομικής Σχολής στην ελληνική κοινωνία, άλλοτε προοδευτική, όπως στην ανάπτυξη αγώνων αντιδυναστικών (το Πανεπιστήμιο πρωτοστάτησε στον αγώνα κατά του Όθωνα) ή απελευθερωτικών του υπόδουλου ελληνισμού (δραστηριότητες που μερικές φορές είχαν ως συνέπεια την παύση καθηγητών, οι οποίοι πρωτοστατούσαν, π.χ. του Κ. Φρεαρίτη), και άλλοτε συντηρητική, όπως στη μετακατοχική περίοδο. Υπήρξαν περιπτώσεις, όπου μέλη της στάθηκαν πρωτοπόρα, εκτός από τις εθνικές, και στις δημοκρατικές και κοινωνικές αναζητήσεις (όπως οι καθηγητές Κ. Τριανταφυλλόπουλος, Θρ. Πετιμεζάς και ο υφηγητής Π. Αραβαντινός, όταν συνίδρυσαν την Κοινωνιολογική Εταιρεία, το 1908, μαζί με τον Αλ. Παπαναστασίου), ή και παύθηκαν, φυλακίστηκαν ή εκτοπίστηκαν για τη δημοκρατική τους δράση (όπως τον περασμένο αιώνα ο Ν. Ι. Σαρίπολος για ανατοναρχικά φρονήματα, τον Φεβρουάριο του 1922 ο Θρ. Πετιμεζάς, γιατί συνυπέγραψε το «Δημοκρατικό Μανιφέστο» με τον Αλ. Παπαναστασίου, το 1936 οι Αλ. Σβώλος και Π. Καναλλόπουλος, αντίπαλοι της δικτατορίας Μεταξά, το 1946 δύο από τους πρωτεργάτες της Αντίστασης, πάλι ο Αλ. Σβώλος, πρόεδρος της πολιτικής επιτροπής εθνικής απελευθέρωσης [ΠΕΕΑ], και ο Αγγ. Αγγελόπουλος, στην περίοδο της απριλιανής δικτατορίας οι Φ. Βεγλερής, Γ. Α. Μαγκάκης, Ι. Πρωμαζόγλου, Γ. Κουμάντος). Από τις αρνητικές στιγμές της ήταν η επιδοκιμασία της παύσης του Αλ. Σβώλου (1946) από τους συνάδελφους του της Σχολής. Τιμητική εξαίρεση αποτέλεσαν οι καθηγητές Κ. Τριανταφυλλόπουλος, Γ. Μαριδόκης και Αλ. Λιτζερόπουλος, που αρνήθηκαν να προσυπογράψουν το σχετικό κείμενο, εκφράζοντας έμμεσα, στο επιφυλακτικό κλίμα της δύσκολης εκείνης εποχής, τη συμπαράστασή τους στον διωκόμενο Σβώλο. Συνήθως πρωτοπόρα και αγωνιστική ήταν η στάση της φοιτητικής νεολαίας της Νομικής στις συνταγματικές και εθνικές διεκδικήσεις, στην εθνική αντίσταση 1941-44, όπου δεκάδες φοιτητές της Νομικής πρόσφεραν τη ζωή τους, ή στους κατοπινοίς δημοκρατικούς αγώνες, την εποχή των κρίσεων του Κυπριακού, του 114, της αντιδικτατορικής πάλης. Δεν πρέπει να λησμονηθεί πως η ανοιχτή αντιπαράθεση του αντιδικτατορικού φοιτητικού κινήματος με τις εγκάθετες διοικήσεις άρχισε τον Νοέμβριο του 1971 στην τότε αίθουσα ΦΜΣ, ήδη αίθουσα Σβώλου, της Νομικής Σχολής, και συνεχίστηκε τον Ιανουάριο, τον Μάρτιο, τον Νοέμβριο του 1972. Ο αγώνας κορυφώθηκε με καταλήψεις της Νομικής στις 16 και 20-22 Φεβρουαρίου και 20 Μαρτίου 1973, οπότε το κτήριο εκκενώθηκε βίαια από την αστυνομία, με δεκάδες τραυματίες και στρατεύσεις των υποτιθέμενων πρωιτιτών. Η κατάληψη αυτή, οι μάχες που ακολούθησαν στους γύρω δρόμους, στο κέντρο της Αθήνας, οι συλλήψεις και η τολμηρή των φοιτητών, προσετίμασαν την εξέγερση του Πολυτεχνείου, στην οποία φυσικά πήραν μέρος και πολλοί φοιτητές της Νομικής.

Έτσι, δεν ήταν τυχαίο ότι μετά τη μεταπολίτευση του 1974 το αίτημα για ένα καλύτερο, σύγχρονο και δημοκρατικό Πανεπιστήμιο εκφράστηκε έντονα και στον χώρο της Νομικής.

Η μεταρρύθμιση του νόμου 1268/1982 «για τη δομή και τη λειτουργία των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων» οδήγησε στην επανένωση της Νομικής Σχολής με τη Σχολή Οικονομικών Επιστημών, που είχε αποσπασθεί από τη Νομική και λειτουργούσε ως ανεξάρτητη από την 1.9.1981. Στη θέση των δύο αυτών Σχολών δημιουργήθηκε η Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, με τρία Τμήματα: α) Τμήμα Νομικής, β) Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, γ) Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης.

1. Τμήμα Νομικής

Το Τμήμα Νομικής συνεχίζει την παράδοση της άλλοτε Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, με βάση όμως τα καινούργια νομικά πρότυπα. Έχει σήμερα 11.536 εγγεγραμμένους φοιτητές. Από αυτούς 819 βρίσκονται στο Α' και Β' εξάμηνο, 1.100 στο Γ' και Δ', 989 στο Ε' και ΣΤ', 1.119 στο Ζ' και Η', και 7.509 στο πτυχίο. Σ' αυτούς πρέπει να προστεθούν περίπου 2.000 φοιτητές παρελθόντων ετών, που φέρονται ακόμη ως γραμμένοι για την απόκτηση πτυχίου. Σύνολο λοιπόν φοιτητών, κανονικών και παλαιότερων, κατά προσέγγιση 13.536.

Έχει 81 μέλη διδακτικού ερευνητικού προσωπικού (καθηγητές 26, αναπληρωτές καθηγητές 11, επίκουροι καθηγητές 20, λέκτορες 22), 21 βοηθούς και 34 επιστημονικούς συνεργάτες, καθώς και 10 ειδικούς μεταπτυχιακούς υποτρόφους. Το προσωπικό του τμήματος, εκτός από την κεντρική υπηρεσία της γραμματείας, καθώς και η όλη διδακτική και ερευνητική διαδικασία, είναι καταμετρημένο σε έξι τομείς: Α' Ιδιωτικού Δικαίου, Β' Ιδιωτικού Δικαίου, Δημοσίου Δικαίου, Ποινικών Επιστημών, Ιστορίας - Φιλοσοφίας - Κοινωνιολογίας του Δικαίου, Διεθνών Σπουδών. Διδασκαλία και ασκήσεις γίνονται κυρίως στο κτήριο

B

2. Τμήμα Οικονομικών Επιστημών

Η ιστορία της οικονομικής επιστήμης στην Ελλάδα ξεκινά επίσημα με την ίδρυση του Πανεπιστημίου Αθηνών, το 1837. Στα πλαίσια της Νομικής Σχολής ιδρύεται έδρα Πολιτικής Οικονομίας και εκλέγεται καθηγητής ο Ιωάννης Σούτσος. Το μάθημα της Πολιτικής Οικονομίας διδάσκεται στους πρωτοετείς και δευτεροετείς φοιτητές της Σχολής. Στον μισό περίπου αιώνα της διδασκαλίας του, ο Σούτσος εκδίδει τρία σημαντικά έργα, από τα οποία ξεχωρίζει η δίτομη «Πλουτολογία» (1868). Τα δύο άλλα είναι η «Πραγματεία περί της παραγωγής και διανομής του πλούτου» (1851) και το «Έγχειρίδιον Δημοσιολογίας» (1864).

Το 1890 τον Σούτσο διαδέχεται ο Νικόλαος Γουναράκης, ενώ έχει ήδη (1867) ιδρυθεί και δεύτερη έδρα της Δημοσιολογίας, που καταλαμβάνει ο Ιωάννης Ζωγράφος. Από τότε και για περισσότερο από μισόν αιώνα η ιστορία της οικονομικής επιστήμης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών ταυτίζεται με την ιστορία των δύο αυτών εδρών.

Σημαντική τομή στην ιστορία της οικονομικής επιστήμης πραγματοποιείται από τον Ανδρέα Ανδρεάδη (έδρα Δημοσίας Οικονομίας και Στατιστικής) στην περίοδο 1904-35, τον οποίον το έργο αποκτά διεθνή ακτινοβολία. Ως διάδοχοι του Ανδρεάδη εμφανίζονται πολλοί αξιόλογοι οικονομολόγοι, που μεταξύ τους ξεχωρίζουν οι Κυριάκος Βαρβαρέσος, Δημήτριος Καλιτσουνάκης, Ξενοφών Ζολώτος και Άγγελος Αγγελόπουλος. Το αποφασιστικό βήμα για τη δημιουργία ελληνικής σχολής οικονομικής γίνεται με την έκδοση του συγγράμματος «Θεωρητική Οικονομική» του Ξ. Ζολώτο (1942).

Παράλληλα, η επιστήμη της πολιτικής οικονομίας κινείται προς την αυτονομιστή της από τη νομική. Ήδη από το 1930 απονέμεται ιδιαίτερο πτυχίο Πολιτικών και Οικονομικών Επιστημών από τη Νομική Σχολή. Το 1967-68 δημιουργούνται δύο αυτοτελή Τμήματα, το Νομικό και το Πολιτικό και Οικονομικό, ενώ το 1973-74 το δεύτερο χωρίζεται πάλι σε δύο Τμήματα, το Πολιτικό και το Οικονομικό. Το 1980 (με τον νόμο 815) το Οικονομικό Τμήμα μετατρέπεται σε Σχολή, την έδρα του Πανεπιστημίου Αθηνών, που εντάσσεται στη Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών.

Στα τελευταία 40 χρόνια, το Οικονομικό Τμήμα της Νομικής δίνει τον τόνο της οικονομικής σκέψης στον τόπο μας. Βαθμιαία έχει επικρατήσει η νεοκλασική λεγόμενη σχολή, που όμως στα τελευταία χρόνια αντιμετωπίζει τον ανταγωνισμό άλλων σχολών σύγχρονης σκέψης, παράλληλα και με τη διεύρυνση του αντικείμενου της πολιτικής οικονομίας προς τον χώρο των συγγενών κοινωνικών επιστημών. Η ουστέγαση πολλαπλών ρευμάτων της επιστήμης μπορεί καλύτερα να οδηγήσει σε δημιουργικές συνθέσεις, που να αντιμετωπίζουν πιο ολοκληρωμένα τα προβλήματα της σημερινής πραγματικότητας.

Μετά τον νόμο 1268/1982, χωρίστηκε στους τομείς: 1. Οικονομικής Θεωρίας, 2. Οικονομικής Ανάπτυξης και Προγραμματισμού, 3. Ποσοτικής Ανάλυσης.

Στο Τμήμα υπηρετούν 24 μέλη διδακτικού ερευνητικού προσωπικού (7 καθηγητές, 3 αναπληρωτές καθηγητές, 7 επίκουροι καθηγητές, 7 λέκτορες), 7 βοηθοί και 6 επιστημονικοί συνεργάτες.

Ο αριθμός των φοιτητών ανέρχεται σε 8.950.

3. Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης Δημόσιας Διοίκησης

Η ανεξάρτητη και αυτοδύναμη λειτουργία του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης Δημόσιας Διοίκησης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών άρχισε ουσιαστικά με την εφαρμογή του νόμου 1268/1982. Πριν από την ανεξαρτητοποίησή του και κατά την τελευταία 15ετία, αποτελούσε μέρος της Νομικής Σχολής, αρχικά ως Τμήμα Πολιτικών και Οικονομικών Επιστημών. Στη συνέχεια μετονομάστηκε σε Τμήμα Δημοσίου Δικαίου και Πολιτικών Επιστημών και από το ακαδημαϊκό έτος 1981-82 σε Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης Δημόσιας Διοίκησης. Έτσι, για πολλά χρόνια λειτουργούσε στα πλαίσια της Νομικής Σχολής, χωρίς διοικητική αυτοτέλεια. Τότε, την επομένη της ανεξαρτητοποίησής του, το 1982, δεν είχε παρά δύο μέλη ως μόνιμο εκπαιδευτικό προσωπικό.

Με υπουργική απόφαση του 1985 συστάθηκαν στο Τμήμα αυτό δύο τομείς:

1. Πολιτικής Επιστήμης και Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας.
2. Διοικητικής Επιστήμης και Επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων.

Σήμερα το Τμήμα έχει 18 μέλη διδακτικού ερευνητικού προσωπικού (5 στη βαθμίδα του καθηγητή, 3 στη βαθμίδα του αναπληρωτή καθηγητή, 6 στη βαθμίδα του επίκουρου καθηγητή και 4 στη βαθμίδα του λέκτορα).

Εκτός από τα μέλη του διδακτικού ερευνητικού προσωπικού, διδάσκουν στο Τμήμα 2 επισκέπτες καθηγητές, 4 ειδικοί επιστήμονες, 1 βοηθός και 3 επιστημονικοί συνεργάτες.

Με την καθιέρωση του θεσμού των ειδικών μεταπτυχιακών υποτρόφων, έχουν διοριστεί με απόφαση της γενικής συνέλευσης του Τμήματος, 5 υπότροφοι για διδακτορική διατριβή.

Ο συνολικός αριθμός των φοιτητών του Τμήματος ανέρχεται περίπου σε 7.000.